

ОСОБЛИВОСТІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАГІСТРІВ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН В УНІВЕРСИТЕТАХ США

В.В.Третько

Анотація. У статті розглядаються теоретичні та практичні аспекти професійної підготовки магістрів міжнародних відносин в США, висвітлено змістові та процесуальні особливості професійної підготовки магістрів-міжнародників.

Ключові слова: система вищої освіти США, магістерська освіта, структура освітніх програм, зміст, магістерські програми з міжнародних відносин, професійні компетенції.

Аннотация. В статье рассматриваются теоретические и практические аспекты профессиональной подготовки магистров международных отношений в США. Освещены содержательные и процессуальные особенности профессиональной подготовки магистров-международников.

Ключевые слова: система высшего образования, магистерское образование, структура образовательных программ, содержание, магистерские программы по международным отношениям, профессиональные компетенции.

Summary. The article deals with theoretical and practical aspects of Masters of International Relations professional training in the USA. Substantive and procedural features of Masters of International Relations professional training and their professional skills formation in the USA universities were highlighted.

Key words: system of the USA higher education, master degree, the structure of educational programs, content, Master programs in International Relations, professional competence.

Постановка проблеми. В умовах розвитку глобалізаційних та інтеграційних процесів, активної міжнародної співпраці, відкритості кордонів, зміцнення культурних зв'язків з іншими країнами актуалізується необхідність підготовки фахівців нової генерації у сфері економічних міжнародних відносин, відповідно до запитів соціуму, науки та практики. Реалії сьогодення засвідчують, що майбутнє України, реалізація пріоритетів і національних інтересів у сфері зовнішньополітичної та зовнішньоекономічної діяльності, зміцнення позицій та авторитету на міжнародній арені, забезпечення національної безпеки залежать від уміння фахівців-міжнародників орієнтуватися в світових тенденціях економічного і суспільного розвитку, що стрімко змінюються, здатності аналізувати й прогнозувати ці зміни, ефективно взаємодіяти на всіх рівнях з партнерами різних культур і країн, бути дієвими учасниками зовнішньоекономічного процесу в реалізації економічної стратегії та політики кожної держави. Відтак актуалізується потреба в пошуку нових шляхів удосконалення підготовки майбутніх фахівців міжнародних відносин на основі вивчення прогресивних ідей зарубіжного досвіду, зокрема досвіду США. Звернення до досвіду США зумовлене тим, що американська вища освіта зароджувалась як ступенева, де магістратура, має багаторічну історію. Вища освіта США пропонує низку різноманітних надзвичайно гнучких програм підготовки магістрів від дослідницьких до професійних, до яких Україна, як країна-учасниця Болонського процесу має адаптувати свою освітню практику. Вивчення досвіду США з професійної підготовки магістрів міжнародних відносин викликає значний інтерес і може стати цінним джерелом для осмислення й творчого використання його позитивних ідей у вітчизняній освітній теорії і практиці.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Наукові аспекти проблеми професійної підготовки магістрів-міжнародників в університетах США досліджувалися вітчизняними та зарубіжними науковцями. Вища освіта США поставала предметом вивчення Н.Бідюк, Р.Беланова, Б.Вульфсона, І.Гушлевської, Т.Кошманової, М.Лещенко, І.Пентіної, О.Романовського. Історію ступеневої освіти США вивчають Б.Берелсон, Дж.Брубакер, Дж.Снел, Р.Стор; теорію та практику магістерської освіти досліджують Ф.Альтбах, Дж.Глазер-Реймо, Дж.Говорт, К.Конрад, Ж.Лапідус, С.Мілер, Д.Спенсер та інші американські науковці. Теоретичні основи професійного навчання майбутніх фахівців міжнародних відносин знайшли відображення у спеціальній літературі з основ теорії зовнішньоекономічної діяльності та дисертаційних дослідженнях науковців (Р.Гейзерська, Н.Степаненко, Л.Отрощенко, Л.авчук, Г.Чаплицька, І.Федорова та ін.). Незважаючи на отримані науковцями результати досліджень, які мають незаперечну теоретичну і практичну цінність, окремі аспекти професійної підготовки магістрів міжнародних відносин в США залишаються не дослідженими і потребують подальшого вивчення, що визначило **мету статті**.

Виклад основного матеріалу дослідження. Сучасна система вищої освіти США є добре продуманою, сформованою, стійкою структурою з широко диверсифікованою мережею навчальних закладів, що ефективно виконують свої основні завдання як щодо забезпечення освіти усіх категорій населення, так і задоволення потреб ринку праці у фахівців різної кваліфікації. Наше вивчення показало, що система вищої освіти США є гнучкою і здатною швидко адаптуватися до вимог сучасного швидкозмінного інформаційного суспільства, а також негативного надмірного впливу економічних чинників на її розвиток. Світові інтеграційні процеси, реагування системи вищої освіти на розвиток наукомістких технологій в усіх галузях виробництва, нестабільна ситуація у сфері зайнятості населення, зростаюча конкуренція і рівень вимог працедавців зумовили реформування вищої освіти США практично на всіх рівнях.

Магістратура є вищою освітою другого рівня, проте через велику кількість навчальних програм різноманітність вступних вимог, форм контролю неможливо надати магістерському ступеню вичерпне визначення. В Енциклопедії американської освіти ступінь магістра описується як диплом другого циклу вищої освіти, який вимагає зазвичай одного року навчання після отримання ступеня бакалавра за певним напрямом чи спеціальністю [6, с. 683]. У вітчизняних джерелах ступінь магістра в США визначається як другий професійний науковий ступінь. Диплом магістра може засвідчувати як академічну (наукову), так і практичну (професійну) підготовку залежно від галузі знань та цілей освітньої програми. Близько 80% усіх магістерських програм є професійними, і лише 15% належать до традиційно академічних галузей гуманітарних та природничих наук [5, с. 399].

Додаткової привабливості магістерській освіті в США надає існування інтегрованих (*combined*), подвійних (*dual*) і спільних (*joint*) магістерських ступенів/програм. Здобуття інтегрованого ступеня передбачає одночасне навчання за бакалаврською та магістерською програмами з присудженням кваліфікації бакалавра/магістра мистецтв. Подвійні ступені присуджуються в двох галузях одночасно, наприклад, магістр мистецтв/магістр міжнародних відносин, доктор права/магістр економіки управління, магістр державного управління/доктор медичних наук [3, с. 17–18]. Такий підхід забезпечує більшу конкурентоздатність випускників на ринку праці.

Магістерська освіта також може функціонувати як додокторська підготовка, а такі програми називають проміжними (*intermediate*). Докторантура завжди слугувала першою стадією набуття знань, навичок та вмінь, пов'язаних із викладанням та науково-дослідницькою роботою в університеті [4, с. 966]. Багатоваріантність програм підготовки магістрів у США також є наслідком інтелектуального перерозподілу між гуманітарними й природничими науками з одного боку і дедалі виразнішою та впливовішою позанауковою сферою, прагматично орієнтованою на підприємництво – з іншого. Йдеться про зміну структури знань, що розкривається в таких двох тенденціях: 1) поглиблення спеціалізації та диверсифікації знань; 2) міждисциплінарний характер розв'язання більшості суспільних проблем. В сучасних умовах поява нових наук відбувається не лише за рахунок диференціації та спеціалізації, а й шляхом виникнення суміжних дисциплін.

Хоча навчання за магістерською програмою індивідуалізоване для кожного студента, існують типові вимоги до програм підготовки магістрів. До вступних вимог зазвичай відносять диплом бакалавра (успішність навчання за бакалаврською програмою не нижче „В” (дуже добре), базові знання з профільного предмету, володіння англійською мовою та письмове обґрунтування власної мотивації навчання за програмою. У ретельності відбору магістрантів переконують такі дані, що лише біля 18% бакалаврів продовжує навчання на наступному рівні [1].

Структура освітніх програм підготовки магістрів-міжнародників є доволі стандартною [2, с.17]: вступні або основні курси освітньої програми (*core*), які найчастіше забезпечують фундаментальну підготовку та є системотвірними в кожній освітній програмі; курси спеціалізації (*concentration*), які забезпечують професійну предметну підготовку; курси додаткової спеціалізації з суміжних галузей (*cognate courses*) для змістового розширення освітньої програми або для формування необхідних умінь; інтегративний досвід (*integrative experience*), в якому об'єднується зміст усієї магістерської програми та теоретична і практична підготовки, наприклад, семінари, інтернатура, виробнича практика тощо; підсумковий контроль (*summative experience*) для оцінювання якості навчання магістранта у формі магістерської дисертації, дослідницького проекту і/або кваліфікаційного екзамену.

На сучасному етапі замість інтегративного досвіду та підсумкового контролю використовується поняття *capstone experience* – узагальнена діяльність, що уможливує інтеграцію широкого діапазону дисциплін. Ця діяльність об'єднує практичну та дослідницьку підготовку, а її результати оформлюються у вигляді підсумкової роботи (магістерської дисертації, проекту, статті тощо).

У межах магістерських програм з міжнародних відносин університети здійснюють підготовку високопрофесійних фахівців, які отримують фундаментальну міжнародну і країнознавчу підготовку.

Студентам пропонується ґрунтовне вивчення двох дисциплін у галузі міжнародних відносин і спеціалізація у двох із трьох інноваційних напрямів: глобальна та регіональна інтеграція, світова безпека і врегулювання конфліктів, глобалізація суспільства. Також студенти мають можливість здобути або поглибити технічні та професійні навички, необхідні для ефективного аналізу та прийняття рішень, техніки спілкування та ведення переговорів, управління проектами тощо. Важливим етапом навчання в магістратурі є проходження практики в провідних міжнародних установах та організаціях.

Як зазначалося вище, американські університети пропонують велику кількість інтегрованих ступенів, пов'язаних із міжнародними відносинами. Наприклад, у Принстонському університеті для студентів, які прагнуть поєднати вивчення міжнародних відносин із опануванням правової науки, розроблено програму для здобуття інтегрованого ступеня магістра з міжнародних відносин та доктора права (Master in International Relations/Juris Doctor) або ряду інших дисциплін у галузі природничих та прикладних наук. Проте, перш ніж претендувати на здобуття інтегрованого ступеня, студент повинен надати обґрунтування, чому саме він хоче поєднати вивчення міжнародних відносин із іншою галуззю знань. Незаперечною перевагою інтегрованих ступенів є скорочення терміну навчання на один рік порівняно із здобуттям двох спеціальностей окремо. Крім того, студенти мають можливість протягом двох семестрів навчатися у престижних університетах-партнерах: Стенфордському, Єльському, Гарвардському, Північнозахідному, Каліфорнійському. Досить часто магістерські інтегровані ступені можуть поєднувати несподівані галузі знань. Наприклад, Єльський університет пропонує об'єднаний ступінь магістра у галузі лісового господарства, охорони навколишнього середовища та міжнародних відносин (Joint Degree Program in Forestry & Environmental Studies and International Relations). Програма готує фахівців з вирішення наукових, політичних та економічних проблем міжнародного управління ресурсами та охорони навколишнього середовища.

Порівняємо деякі аспекти програм підготовки магістрів міжнародних відносин, на прикладі університету Тафтс (Школа права і дипломатії імені Флетчера) Медфорд, штат Массачусетс [7]. Університет готує магістрів за програмою магістрів права і дипломатії MALD. Навчальний процес опановують більше 200 студентів із 80 країн. З часу свого створення за програмою MALD навчались світові лідери, від голів держав і послів, до відомих діячів у сфері політики, міжнародного права, бізнесу. Основні магістерські програми університету Тафтс: магістр мистецтв в галузі права і дипломатії – MALD; магістр міжнародного бізнесу – MIB; магістр міжнародного права – LLM. Студенти отримують необхідні знання в галузі міжнародних відносин в напрямках міжнародного права і дипломатії, історії і політики, економіки і міжнародного бізнесу. Всі претенденти на ступінь магістра повинні освоїти певний обов'язковий перелік курсів цих напрямів, а також один курс з математичних дисциплін.

Яскраво вираженою рисою магістерських програм з міжнародних відносин є її міждисциплінарний характер (Interdisciplinary or Multidisciplinary). Можна також говорити про з'єднання «крос-функціональних» і «крос-культурних» (crossfunctional plus crosscultural) галузей знань в одній програмі (business + economy + political, science + law + language).

Невід'ємними елементами магістерських програм з міжнародних відносин є такі: блок обов'язкових дисциплін (core courses), що складається з 6-8 курсів; перелік елективних дисциплін (electives), що складається як мінімум з 10 курсів, в тому числі країнознавчий і функціональний блоки; науково-практичний проект, де студенти в групах з 3-5 чоловік під керівництвом викладача виконують реальний проект за замовленням міжнародних компаній; професійна іноземна мова і ділові комунікації; курс «Управління розвитком кар'єри» («Career Development»); навчання або стажування за кордоном.

Існує три основних тести, які необхідно скласти для зарахування до магістратури з міжнародних відносин: вступний магістерський іспит (Graduate Record Examination (GRE)), тест аналогій Міллера (Miller Analogies Test (MAT)) і тест на знання англійської мови як іноземної (Test of English as a Foreign Language (TOEFL)). Випускники магістерських програм з міжнародних відносин повинні завершити основний навчальний план, виконати дослідження в двох сферах міжнародних відносин, вільно володіти другою іноземною мовою, підготувати і захистити магістерську дисертацію, виконати програму професійного розвитку (PDP).

У контексті дослідження виявлено, що професійна компетентність магістрів-міжнародників визначається як система знань, вмінь, навичок, особистих ставлень до діяльності, яка безпосередньо пов'язана з професіоналізмом. Відтак, у США результати навчання студентів цього профілю визначаються не тільки рівнем економічної освіти, а й гуманітарної підготовки, що передбачає сформованість у них готовності до продуктивних міжособистісних відносин в умовах іншомовного спілкування на професійну тематику. Серед основних принципів професійної підготовки магістрів міжнародних відносин американські методисти виокремлюють інноваційність змісту освіти на основі

впровадження в навчальний процес інноваційних форм, методів, технологій, які забезпечують посилену орієнтацію на наукову підготовку студентів та входження майбутніх фахівців у професію на основі її активного освоєння ще в період навчання у вищій школі. Виокремлено особливості професійної підготовки магістрів-міжнародників: цілеспрямоване застосування інтерактивних технологій в процесі психолого-педагогічної, конфліктологічної та іншомовної підготовки, інтеграція спеціальної фахової та гуманітарної підготовки; оптимізація професійно-адаптаційних процесів під час навчання у вищій школі.

Випускник магістерської програми «Міжнародні відносини» в США має володіти такими професійними компетенціями:

універсальними (здатністю розвивати свій особистий і творчий потенціал, самостійно освоювати нові види діяльності; здатністю формувати і розвивати соціальні і ділові взаємовідносини в інтернаціональному і мультикультурному середовищі сучасного суспільства; здатністю самостійно освоювати і використати нові компетенції; здатністю проявляти ініціативу і брати на себе відповідальність за ухвалення рішень, у тому числі в нестандартних ситуаціях; здатністю приймати рішення й організувати роботу в умовах ризику і невизначеності;

науково-дослідними (здатністю виявляти і формулювати актуальні наукові проблеми, узагальнювати і критично оцінювати результати, отримані вітчизняними і зарубіжними дослідниками за обраною темою; здатністю розробити програму наукових досліджень і організувати її виконання відповідно до поставленого наукового завдання; здатністю виявити дані, необхідні для вирішення поставлених дослідницьких завдань; здійснити збір даних, як у польових умовах, так і з основних джерел соціально-економічної інформації; здатністю формулювати і перевіряти наукові гіпотези, вибирати і обґрунтовувати інструментальні засоби, сучасні технічні засоби й інформаційні технології для обробки інформації відповідно до поставленого наукового завдання, аналізувати результати розрахунків; уміннями володіння методами кількісного й якісного аналізу та моделювання, теоретичного й експериментального дослідження; здатністю представляти результати проведеного дослідження у вигляді звіту, статті або доповіді);

управлінськими і підприємницькими (здатністю управляти міжнародними організаціями, підрозділами, групами (командами) співробітників, проектами і мережами; здатністю вирішувати управлінські завдання, пов'язані з операціями на світових ринках в умовах глобалізації; здатністю розробляти міжнародну корпоративну стратегію; умінням використати сучасні методи управління міжнародними корпоративними фінансами для вирішення стратегічних завдань; здатністю розробляти програми організаційного розвитку і змін міжнародних організацій і забезпечувати їх реалізацію; здатністю планувати і здійснювати міжнародні проекти і заходи, спрямовані на реалізацію стратегій організації; володінням сучасними менеджеральними технологіями і здатністю розробляти нові технології управління; здатністю знаходити й оцінювати нові ринкові можливості, формувати й оцінювати бізнес-ідеї, розробляти бізнес-плани створення нового бізнесу, ініціювати та здійснювати проекти інтернаціоналізації бізнесу);

консультаційними (здатністю розробити програму роботи з клієнтом і організувати її виконання відповідно до поставленого завдання; здатністю виявити дані, необхідні для вирішення поставлених завдань; здійснити збір даних і їх обробку; здатністю вибрати й обґрунтувати інструментальні засоби, сучасні інформаційні технології для обробки інформації відповідно до поставленого завдання, проаналізувати результати розрахунків і обґрунтувати рекомендації; здатністю сформувати і управляти колективом для реалізації консультаційного проекту; здатністю сформувати і управляти проектом консультаційних робіт; здатністю представляти результати проведеного дослідження у вигляді звіту, за консультаційним проектом). Міждисциплінарний підхід формує у студентів широту погляду, нестандартний підхід у мисленні, здатність вирішувати загальні проблеми, що виникають на стику різних галузей знань.

З'ясовано, що оптимальним середовищем для формування вищезазначених компетенцій майбутніх міжнародників є застосування педагогічних технологій інтерактивного характеру, які дають змогу студентам апробувати професійні ролі та функції під час навчання, використовуючи моделі взаємодії прототипів суб'єктів фахової діяльності. Застосування інтерактивних методів, форм, засобів має системно-алгоритмічний характер, що є ознакою технологічності використання інтерактивних технологій у вищій школі США.

Висновки. Підготовка фахівців з міжнародних відносин є одним із пріоритетних напрямів діяльності американських вищих навчальних закладів. Про якість реалізації цього завдання свідчить рівень міжнародного престижу держави та продуктивність її міжнародних зв'язків. Основними типами магістерських програм з міжнародних відносин у США є академічні та професійні, вони також можуть

характеризуватися як базові чи поглиблені, дослідницькі чи практично-спрямовані, проміжні чи заключні, загальні чи спеціалізовані, підготовчі чи професійні, прискорені чи багаторічні, дистанційні чи стаціонарні, подвійні чи інтегровані. Специфіка професійної підготовки міжнародників полягає в тому, що окрім високого рівня підготовки з економічних дисциплін, вони мають оволодіти уміннями та і навичками міжособистісної взаємодії на рівні міжнародного професійного спілкування.

Література

1. Пискунов А. Ф. Двухступенчатая модель и кредитная система в высшем образовании США и Западной Европы: опыт для постсоветских стран [Электронный ресурс] / А. Ф. Пискунов // Аналитический обзор состояния и международных тенденций развития систем образования. – 2004. – № 9 (июль-сентябрь). – Режим доступа до статті: http://charko.narod.ru/tekst/an9/3_1.html.
2. Glazer J. The Master's Degree: Tradition, Diversity, Innovation. / Judith Glazer. – ASHE-ERIC Higher Education Report #6. Washington, D.C.: Association for the Study of Higher Education, 1986. – 129 p.
3. Glazer-Raymo J. Professionalizing Graduate Education: The Master's Degree in the Marketplace / Judith Glazer-Raymo. – ASHE Higher Education Report. – Vol. 31 – Number 4. – Hoboken : Wiley Company 2005. – 137 p.
4. Helland P. Graduate School Training. / Patricia A. Helland // Encyclopedia of Education [ed. by J. Guthrie]. – New York : Macmillan Publishers, 2003. – P. 965–967.
5. Snyder T. Digest of Education Statistics 2009 (NCES 2010-013) / Thomas D. Snyder, Sally A. Dillow. – National Center for Education Statistics, Institute of Education Sciences, U.S. Department of Education, Washington D.C., 2010. – 698 p.
6. Unger H. Encyclopedia of American education / Harlow Unger. – New York : Facts on File, 2007. – 1370 p.
7. The Fletcher School Tufts University [Электронный ресурс] / Режим доступа до сайту: <http://fletcher.tufts.edu>